241 iz pekla vročine ter gnojne smrti — *iz pekla mrzlice in smrti od gnojenja;* 251 bakterije, ki povzročajo nosilce porodnične mrzlice — *povzročajo porodno mrzlico;* 264 mrtvina — *snét;* 267 je povzročila zlom — *je zlomila;* ranskega seruma — *sokrvice iz rane;* 270 epidemijo bolnišniške mrtvine — *hišnega prisada;* lapis pretrgal proces gnitja — *zavrl gnitje;* 271 neznatna živa bitja — *neznatne živí;* 272 v vsebini steklenice, ki je bila poprej prosta bakterij — *v tekočini, ki je bila brez bakterij;* mikrobi, ki tvorijo gnitje — *povzročajo;* 277 žlez pazduhe — *pazdušnih bezgavk;* mišičnih snopov — *mišičnih ovojnic;* 281 v žilah krvav zamašek — *krvni čep;* 298 da bo opazil razmnožitveni proces paličic — *kako se paličice razmnožujejo;* 299 (klice) se spremene v »ostroge« (Sporen) — *v trose;* vranično obolelost — *vranični prisad;* Rotlauf je šen, ne pa pereči ogenj; 306 gobe plesni — *glivice plesnivke;* droži (Hefepilze) — *glivice kvasovke;* 307 nesnaga in maščoba sta enostavno odbijala učinek — *sta kratko malo zavirali delovanje;* 308 z nohtnimi posteljami — *nohtišči;* s sublimatnimi popivkami — *gobicami;* 313 mirno prenašanje lišajastega uničenja rok — *da ji bo lišaj pokvaril roke;* 328 obremenjena s prelomljeno trebušino — *imela je trebušno kilo;* 332 s trojkartom — *s troakarjem;* (želodec; ... napolnjuje ves drob — *trebušno votlino;* napravili očiščenje trebušne votline — *očistili smo;* kako sta bila zložena želodec in črevo — *sešita;* 334 močno prekrvavljeni — *prekrvljeni;* na zmečkanih žilah (abgequetscht) — *stisnjenih;* 354 velike in male mreže od želodca — *péčice;* položila kal vnetju trebušne mrene — *zanetila vnetje potrebušnice;* 361 shujšala je v okostnjaka — *do kosti;* 363 težko zgrajeni — *koščati;* 368 pripel obojne ranske robove druge za druge — *zašil robove rane;* 374 snetje očesne mrene — *odstop mrežnice;* 377 se je izvršilo vsesanje vnetljivih izločenj — *je črevo vsesalo vnetne izločke;* ognjišče bolezni — *kotišče, leglo;* 385 umrli na hitri obliki jetike — *za hitro jetiko;* 387 pri nastopu hudih bolečin — *kadar pritisnejo hude bolečine;* 389 so imeli smrtni izid — *so se končali s smrtjo;* 394 da bo zaprtje gnojnega ognjišča gotovo — *da se bo gnojno vnetišče omejilo;* 400 med rebri v četrtem presledku — *v četrtem medrebrju;* udušenje srca — *zamolklina srca;* 401 bazedovlje bolezni — *bazedovke;* 402 osrčje je zalila kri — *osrčnik;* 404 asistenta odsesata kri — *brišeta z gobicami;* 405 sredi krvnih strug (Blutgerinnsel) — *krvnih strdkov;* 407 prsna votlina je izločala izloček, ki je zapiral odtoke — *se je izločal izcedek, ki je začepljal cevke za odtok;* splahnelo pljučno krilo — *zgreznjena, stisnjena pljuča.*

Franjo Smerdu

Zapiski

OB DVEH SMOLETOVIH PREVODIH ZA GLEDALIŠČE

Urejanje gradiva za nekatera poglavja o starejši slovenski dramatiki je vabilo tudi k podrobnejši analizi tematike in okolja v obeh gledaliških besedilih, ki ju je Andrej Smole nekaj mesecev pred smrtjo predložil cenzuri, da bi izposloval dovoljenje za tisk v okviru svojega znanega založniškega načrta. Prva od teh iger, Garrickov »Varh«, je bila še natisnjena z letnico 1840; za drugo, Allinghamovo farso »Norenje sreče«, pa je bilo izdano cenzurno dovoljenje že po Smoletovi smrti, natisnjena ni bila nikoli in sled za rokopisom se je izgubila.

Delo ob teh dveh gledaliških besedilih je pokazalo nekaj podatkov in ugotovitev, ki so presegle zastavljeni okvir, so pa toliko zanimive, da jih je vredno objaviti posebej: gre za vprašanje, kakšen je bil Smoletov delež pri prevodu ali domnevni predelavi »Varha«, in pa za določitev pravega avtorja angleške igre »Fortune's Frolic«, ki jo je ponašil Smole z naslovom »Norenje sreče«.

1. V nasprotju z nekaterimi domnevami, da je Smoletov delež pri presaditvi »Varha« na naša tla vsaj v malem soroden Linhartovemu pri »Matičku« ali »Micki« — take domneve bi še posebej podpirali običaji dobe, ki je redkokdaj pustila dramsko delo nedotaknjeno, pa naj je šlo za sodobne igre ali za Shakespeara — je F. Koblar sicer že od leta 1948 (Gled. list AIU, letnik III, str. 20) opozoril, da »doslej še ni nihče preiskal, ali se je morda Smole kaj odmaknil od originala« in da »verjetno ni storil drugega, kakor da je osebam dal domača imena in da si je pomagal z nekaterimi domačimi primerami«.

Podrobnejša primerjava slovenskega besedila z izvirnikom je pokazala, da je Koblarjevo mnenje pravilno: Smole je bil zgolj prevajalec, in sicer v nasprotju z navadami svojega časa — zvest prevajalec; kljub temu pa je vredno opozoriti na sicer ne bistvene, vendar zanimive primere Smoletovega bolj samostojnega dela.

Vzporejanje z besedilom, ki ga hrani ljubljanska NUK v zborniku »The Modern British Drama, Volume fifth« (London 1811) bi sicer utegnilo zavesti k mnenju, da je Smole s prav spretnimi dramaturškimi ali celo režiserskimi črtami delo že konkretno pripravljal za uprizoritev na gledališkem odru. Četudi je prevajalec take namene sicer prav gotovo imel, pa primerjava z besedilom v knjižici »The Guardian. A Comedy in two Acts. By David Garrick, Esq.« (v lasti dr. Bratka Krefta in v najnovejšem času, kot dar Janka Lavrina, tudi v NUK) pokaže, da črte niso Smoletove, pač pa so bile opravljene že za krstno uprizoritev v gledališču Drury-Lane leta 1759: to besedilo je namreč s Smoletovim skoraj popolnoma identično.

Primeri, ki kažejo Smoletovo samostojnost in domiselnost pri delu, so:

razdelil je dejanji v »nastope«, česar ni v treh dosegljivih izdajah izvirnika;

imena oseb je ne le ponašil, temveč tudi ohranil simboliko v njih; ni torej zamenjal samo gospodično Harriet z Maliko ali služabnico Lucy z domačo Nežiko, temveč je njegov Mr. Heartly gospod Serče, Sir Clackit pa Ropotec;

nekatera mesta je skušal prevesti svobodneje, na primer tam, kjer govori o mladeničih, ki iz tujine »taki serboritneži nazaj pridejo« (str. 7, orig. »they get above proof the other way«); ali pa »Kaj li hoče zdaj, kaj naj ta sitnež moti zdaj?« (18, orig. »This is the most spiteful interruption!«); včasih je frazo izvirnika tudi zaostril, na primer »Naj me vrag vzame« (15, orig. »By my faith«);

s tem pa smo pravzaprav že pri domačih reklih, ki so najbolj značilna za Smoletov prevod in s katerimi je svoje besedilo najbolj približal našemu bralcu ali morebitnemu poslušalcu v gledališču; primeri: »Ta reč se mi zdi, je čista, ko voda (20, orig. »pretty clear«); »poštalenc, ta je prav smešna« (21, orig. »upon my soul«); »res je, de ne, jez sim tému poròk« (25, orig. »I'll answer for that«); »je bila tako na tanko prédena« (31, orig. »was of such a delicate nature«); »hočem iti med komedijante« (37, orig. »go upon the stage«); »vunder naj bode, kdor hoče, moj imenitni sladivec« (43, orig. »whoever my precious rival is...«); »se bo vaše zmišlovanje izšlò?« (43, orig. »What becomes of your fine story?«); »moja pamet je prekratka« (44, orig. »I don't understand it«) in podobno;

od dveh domačih primer, ki ju omenja F. Koblar v že citiranem članku, je prva res Smoletova: »To je po ilirsko, gospod« (42, orig. »That is English«), medtem ko je druga zvest prevod: »kakor Moskovitarski car« (42, orig. »the czar of Muscovy«);

le redkokaj je izpustil; tako odlomek, ki omenja glasbo (nemara zato, ker se je je hotel pri predstavi ogniti); sklepne štiri verze, mišljene kot kuplet (verjetno tudi zato, ker je hotel opustiti petje); v enem samem primeru pa repliko, zaradi katere je izgubljena zveza (nemara tiskarjeva krivda?): »Well, my dear discreet nephew, are you satisfied with the fool's part you have given me, and play'd yourself in the farce?«, besede starega Ropotca, na katere mladi pri Smoletu brez zveze odgovori: »Kaj mi bote pridgovali, sim preveč modrijan zató!« (48);

in končno, zmedel je rabo pojma »stric« in »nečak« med starejšim in mlajšim Ropotcem: medtem ko izvirnik loči dosledno in preprosto pojma »uncle« in »nephew«, rabi Smole oba slovenska izraza kdaj pa kdaj pravilno (n. pr. 7, 28), drugič uporablja za »nephew« izraz »sinovec« (9), za »uncle« celo »dedec« (40), večkrat pa pravi tudi stric nečaku — stric! (n. pr. 26 in 27).

Po vsem tem je Smoletova verzija Garrickovega »Varha« zelo zvesta originalu; prevajalec očitno ni želel napraviti nekaj svojega, hotel je pomagati le k odrski upodobitvi prikupne angleške igre in skušal ji je dati tako podobo, da bi pri vsej zvestobi izvirniku zvenela čimbolj domače in bi bila tako kar se dá blizu poslušalcu v slovenskem gledališču, kateremu je bila prav gotovo namenjena.

2. Avtor druge komedije, ki jo je Smole prevedel za slovensko gledališče, je John Till Allingham. Ob krstnem imenu tega pri nas malo znanega in danes tudi že v Angliji precej pozabljenega, čeprav svoj čas zelo priljubljenega gledališkega pisca, pa je nastala že v prvem zapisu in v nekaterih kasnejših omembah pomota, ki je povzročila majhno zmedo, usodno zamenjavo Johna Tilla z mlajšim in bolj znanim Williamom Allinghamom.

Zmede je kriv Smole sam, ki je kdo ve kako zapisal pred avtorjevo ime v prošnji za cenzurno dovoljenje »W. S.« (Državni arhiv Slovenije, fasc. 54—16, 1839 do 1840). Po tem prvem viru je prevzel Allinghamove inicialke I. Prijatelj (Dvoje

Prešernovih pisem, Zbornik znanstvenih in poučnih spisov, SM 1902, zv. 4, str. 196) in kasneje tudi A. Slodnjak v Prešernovi biografiji (SBL II, str. 547); večji del drugih avtorjev, ki omenjajo ta Smoletov prevod, se je krstnemu imenu avtorja izognil in govore tako vsi le o Allinghamovi komediji (I. Grafenauer v »Kratki zgodovini slovenskega slovstva«, 1920, str. 162 — edinole v imenskem kazalu ima »William« — in po njem F. Wollman v knjigi »Slovinské drama«, 1925, str. 25; F. Kidrič v članku o Smoletu v Jutru, 30. maja 1926, po njem F. Koblar v Gled. listu AIU 1947—1948, str. 21 ter F. Kalan v »Obrisu gledališke zgodovine pri Slovencih«, NS 1948, str. 363).

Iskanje podatkov o Allinghamu je pokazalo, da navajajo domala vse enciklopedije in dramske zgodovine, tudi nova Encyclopaedia Britanica iz 1947, enega samega Allinghama, Williama (1824—1889, poet in urednik), kar bi utegnilo ustrezati našim podatkom, čeprav nobeden od pregledanih priročnikov ne omenja našega dramskega dela. Vsa stvar je postala sumljiva ob spoznanju, da je imel William Allingham tisto leto, ko je Smole umrl, komaj svoj šestnajsti rojstni dan. Ker v katalogih ljubljanskih bibliotek Allinghamovega imena ni bilo najti, stvar pa je postajala zanimiva, čeprav je vrednost tega drobnega podatka že presegla okvir dela, ki je dalo pobudo za to iskanje, sem za svet, kje bi utegnilo biti besedilo komedije, prosil prof. Pavla Kalana in dobil veliko več, kot sem pričakoval: izvirno besedilo igre »Fortune's Frolic« v zborniku »British Theatre, comprising Tragedies, Comedies, Operas and Farces, from the most classic Writers«, Leipsic 1828, nekaj kasneje pa še drugo izdajo z enakim besedilom, dar Janka Lavrina. Ime avtorja, John Till, je bilo identično z imenom, ki sem ga našel neposredno predtem v knjigi A. Nicolla v germanskem seminarju ljubljanske univerze (A History of Late Eighteenth Century Drama, Cambridge 1937, str. 188). Prof. Kalan pa ni imel pri roki samo izvirnega besedila Allinghamove komedije, temveč tudi fotokopije odlomkov iz kar treh angleških enciklopedij, naročene že pred časom iz Londona, ko je sam iskal sledi za Smoletovim avtorjem. Te kopije mi je dal ljubeznivo na uporabo hkrati z opozorilom na beležko A. Debeljaka v Slovenskem poročevalcu (15. marca 1951).

Prav ta Debeljakova beležka pa bi bila vso reč še bolj zapletla, ko bi ne bilo vprašanje avtorstva komedije medtem že rešeno. Debeljak namreč celo poudarja, da je bil Smoletov vzornik »čudovito dete«, saj »ko mu je komaj 15 let, ima mali narod Slovencev že njegov leposlovni umotvor v svojem jeziku« in daje pobudo, naj bi se »kak slovenist splašil in nam predočil Allinghama. Podatkov dobi v germanskem seminarju naše univerze...« Četudi bi lahko imeli Debeljakov članek, pač zaradi avtorjevega sloga, za ironijo, je bil najbrž le resno mišljen, to se pravi, Debeljak je verjel, da je »Fortune's Frolic« delo Williama Allinghama, sicer ne bi bil poudarjal, da je leta 1928 izšla o njem cela monografija, ki jo (H. Kropf, W. Allingham und seine Dichtung. Biel 1928) res hrani naš germanski seminar.

Avtor komedije »Norenje sreče« torej ni bil William, niti W. S., temveč več let starejši John Till Allingham, o katerem nam povedo podatki v omenjenih angleških virih (D. E. Baker, Biographia Dramatica, Vol. I, 1812; J. Genest, An Account of the English Stage, Vol. 7, 1832; Dictionary of National Biography), nekaj zanimivih podatkov: Bil je sin trgovca z vinom sredi Londona; študiral je pravo in se zgodaj uveljavil s svojimi gledališkimi igrami, ki jih je napisal deset; rad pa se je ukvarjal tudi z mehaniko, sestavljal je nekakšen letalni stroj in menda z njim poskušal polete v svoji sobi; verjel je, da se bo nekoč vzdignil v zrak z baloni, napolnjenimi s paro... Njegovo rojstno leto ni izpričano, znano je le, da je pisal drame med leti 1799 in 1810 in da je umrl še mlad kot žrtev bolezni, ki mu jo je nakopalo nezmerno življenje.

Bil pa je, če sodimo že samo po njegovi prvi igri, ki je zvabila Andreja Smoleta, tudi zgleden demokrat. Njegov junak Robin Roughead je simpatičen poljedelski delavec na neki graščini, pa zve čez noč, da je sin in edini dedič premožnega lorda, lastnika vseh teh posestev, ki je ravnokar umrl. Robinu pa taka usoda njegovega bistva prav nič ne spremeni: z radodarno roko deli svoj denar včerajšnjim prijateljem in se z njimi predaja »norenju sreče«; oženi se s preprostim dekletom, ki si ga je izbral že prej, in igra se sklene z njegovimi besedami: »Poskrbel bom, da bo ubogo ljudstvo blagoslavljalo ta dan, ki me je napravil za lorda.«

Ni težko razumeti, da je bila komedija s tako snovjo in še posebej s podobo takega človeka v ospredju po volji Prešernovemu bratcu Andreju in da si je zaželel njene upodobitve na slovenskem odru. Ljubljanska cenzura pa se je že takrat poigrala s pozneje tako zapleteno usodo tega prevoda in izdala dovoljenje za uprizoritev — dva dni po Smoletovi smrti.

Dušan Moravec